

Szwarc, Andrzej

"Historia państwa i prawa Polski, t. 4",
Konstanty Grzybowski, Warszawa 1982
: [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/4, 820-821

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zwracając uwagę historyka na niedostrzegalne lub niedoceniane obszary bazy źródłowej praca stanowi dobrą podstawę do badań ważkich aspektów społeczeństwa polskiego XIX w.

A. B.

Tarnów. Dzieje miasta i regionu t. II: Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej, red. Feliks Kiryk, Zygmunt Ruta, Krajowa Agencja Wydawnicza — Oddział w Rzeszowie, Rzeszów 1983, s. 728, ilustr.

Książka obejmuje lata 1772—1939 i stanowi dopełnienie zbiorowego opracowania dziejów jednego ze znaczniejszych miast małopolskich. Starannie udokumentowana, oparta w przeważającej mierze na archiwaliach (głównie akta miasta Tarnowa i władz administracyjnych, których był siedzibą, przechowywane w WAP w Krakowie) przynosi ogromną liczbę informacji odnoszących się do historii politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej. Skądinąd strona faktograficzna została chyba nadmiernie rozbudowana, zaś narracja grzecznie chwilami w gęstwinię szczegółów. I tak np. w tekst wkomponowano bibliografię tarnowskiej prasy z okresu międzywojennego (s. 670—684), którą z powodzeniem można było zamieścić jako aneks.

Niniejszy tom jest dziełem 15 autorów, wśród których spotykamy kilku doświadczonych badaczy ze środowiska krakowskiego (Marian Tyrowicz, Bolesław Łopuszański, Jerzy Zdrada). Przeważają jednak mniej znani specjaliści dziejów regionu. Jak się zdaje osobiste zainteresowania niektórych z nich przesądziły o pewnym zachwianiu proporcji; fragmenty dotyczące dziejów szkolnictwa, opracowane przez Czesława Majoraka, Wacława Marmona, Zygmunta Rutę, Stefana Kmiecica i Jana Matulę, zostały rozbudowane do znacznych rozmiarów. Bardziej pobieżnie potraktowano natomiast życie codzienne, sprawy religii i Kościoła czy gospodarkę okolic miasta.

Książka składa się z pięciu części („Ziemia tarnowska w okresie przedautonomicznym”, „Tarnów i region tarnowski w dobie walk o wolność narodową i społeczną”, „Ziemia tarnowska w okresie autonomii galicyjskiej 1848—1918”, „Oświata i kultura regionu tarnowskiego w okresie rozbiorów i niewoli”, „Ziemia tarnowska w okresie Drugiej Rzeczypospolitej”). Zawiera kilkadziesiąt tabel i ponad 100 ilustracji. Brak natomiast indeksów, niezmiernie potrzebnych w publikacjach tego typu.

A. S.

Konstanty Grzybowski, *Historia państwa i prawa Polski t. IV: Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 750.

Niniejszy wolumen jest ostatnim ogniwem powstałej w ciągu 25 lat „Historii państwa i prawa Polski”. W swej pierwszej wersji ukazał się jako makieta w 1968 r., jeszcze za życia Konstantego Grzybowskiego. Na jego obecną postać złożyły się także poprawki i uzupełnienia Juliusza Bardacha, Stanisława Grodzkiego i Moniki Senkowskiej-Gluck, którzy starając się zachować jak najwięcej z koncepcji zmarłego w 1970 r. autora wzbogacili jego dzieło o wyniki najnowszych badań.

Tom otwiera rozdział wstępny, zatytułowany „Ogólny zarys rozwoju historycznego w drugiej połowie XIX—początku XX w.”, zamyka zaś fragment pt. „Prze-

miany ustrojowo-polityczne w latach I wojny światowej” (pióra Juliusza Bardacha). Zgodnie z ogólnymi zasadami wydawnictwa omówiono kolejno źródła prawa, władze centralne, policję, zagadnienia własności, prawa i obowiązki obywatelskie, finanse, szkolnictwo, prawo pracy, organizację wymiaru sprawiedliwości, prawo cywilne i karne. Zagadnienia te opracowano osobno dla poszczególnych zaborów, przy czym brak prac szczegółowych zmuszał niejednokrotnie do sięgania do źródeł i samodzielnego rozstrzygnięcia niektórych kwestii. Pominięto ziemie zaboru rosyjskiego poza Królestwem Polskim, co wydaje się słuszne dla okresu po 1864 r. Uwzględniono jednak takie zagadnienia jak ograniczenie praw Polaków w guberniach zachodnich itp.

Wszystkie rozdziały opatrzone wykazem wykorzystanej literatury, uzupełnionym o publikacje z ostatnich lat. Nie ulega wątpliwości, że tom niniejszy dobrze będzie służyć nie tylko historykom oraz historykom prawa, choćby ze względu na rzeczowe i wyczerpujące przedstawienie tych spraw, które mimo iż nieźle znane nie były dotychczas kompleksowo ujęte (np. „narastanie” autonomii galicyjskiej, prawna strona rusyfikacji Królestwa czy Kulturkampfu w zaborze pruskim). Skupiając uwagę na ziemiach polskich autor przedstawił też siłą rzeczy powolną modernizację państwowości Prus, Austro-Węgier i Rosji w końcu XIX i na początku XX w.

Korzystanie z książki ułatwiają indeksy rzeczowy i osobowy, odnoszące się także do poprzedniego tomu, który obejmował okres od upadku państwa polskiego do 1864 r.

A. S.

Jan Lewandowski, *Polacy w Szwajcarii*, Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 1981, s. 139.

Z dużym uznaniem należy powitać publikację Jana Lewandowskiego będącą w zasadzie pierwszą próbą całościowego ukazania dziejów szwajcarskiej Polonii. Podkreślimy w tym miejscu, że autor daleki jest od pełnego zaprezentowania problematyki, co jest uwarunkowane dotychczasowym, niezadowalającym stanem badań. Niemniej jednak praca Jana Lewandowskiego, mimo iż wiele zagadnień omówiono w niej w sposób pobieżny i niedostatecznie pogłębiony, spełniać będzie w dalszych badaniach w dużym stopniu rolę pilotażową i inspiratorską.

Autor oparł swoje rozważania na polskiej i szwajcarskiej literaturze przedmiotu choć zaznaczmy, iż nie wykorzystał on wszystkich istotnych dla prezentowanego tematu prac. Lektura książki Jana Lewandowskiego, pozbawionej niestety bibliografii oraz indeksu osobowego, skłania nas do wniosku, iż dla uzyskania w miarę pełnego i wielostronnego obrazu szwajcarskiej Polonii trzeba będzie jeszcze przeprowadzić zakrojoną na szeroką skalę kwerendę archiwalną, i to nie tylko w polskich i szwajcarskich archiwach. Dodajmy tutaj, że np. w bońskim Politisches Archiv des Auswärtigen Amts przechowywane są posyty poszerzające stan naszej wiedzy o przebywających w okresie międzywojennym na terenie Szwajcarii Polakach. Także sporo bardzo słabo znanego materiału na powyższy temat znajduje się w warszawskim Archiwum Akt Nowych.

Jedynie niektóre fragmenty dziejów szwajcarskiej Polonii, zwłaszcza emigracja po powstaniu styczniowym, są opracowane w sposób nie budzący większych zastrzeżeń. Natomiast niezależnie od ciekawych przyczynków stosunkowo mało zaawansowane są badania nad bardzo ważnym okresem w dziejach szwajcarskiej Polonii, tj. przełomem XIX i XX wieku. Trzeba bowiem pamiętać, iż właśnie